Romanoslavica vol. XLVII nr.1

ASPECTE SEMASIOLOGICE ÎN TERMINOLOGIA MILITARĂ DIN LIMBA SÂRBĂ

Vasile DIACONESCU

The words or syntagmatic units, having a strict demarcated meaning within the military system and being used for expressing a notion which is specific to a certain field, can be considered military terms.
Military terminology of a people contains notions accumulated along the evolution of the military phenomenon, and is continously under change.
Concerning the semanthic evolution some military terms have suffered certain transformations within the Serb language; some words have achieved new meanings, preserving or losing the old ones. With these new semanthic and stylistic nuances, many of the words which initially designated military and historical realities, have survived to the present day, with or without military meanings; the other ones became archaisms, toponyms or elements of the onomastic background, etc. Though, a great number of military terms preserved very well their original military meaning, which is why they are of great importance in unifying and settling the special terminology in the Serb language.
Like any other scientific language, the military language presents a powerful denotative character, but there are also terms or phrases with military character which have a certain connotative sense, which needes to be deciphered and adequately rendered. This is the case of drill namings and those for weaponry and military formations, where the translator has to identify the connotative meaning and transpose it in such a way, that it thoroughly satisfies the receiver's need for information.
In tight connection to the semantic evolution of the military terms in the Serb language also stays the problem of the transfer of some of these into the political, sport and economic area by means of a metaphorising process, which is an actual trend taking place at world level. The metaphoric using of military terminology in the upper mentioned domains confers an addition of plasticity and dynamism and draws attention to the text by strengthening the content of the word.
The presence of the eliptic sentences and of the "truncated" words within the military language, mostly showing up in case of military words of command, which implies the quick pronunciation of longer words and being accompanied by phenomena such as bounding words together while pronouncing them, phonologic accentuation, inflexion, syllables' lengthening (of vowels), breaks in pronunciation, etc., all these represent particularities which must be known, in order to understand their meaning and to transpose them accordingly into the target language.

Key-words: Serbian language, military terms, military terminology, military language, semanthic evolution, eliptic sentences, "truncated" words, metaphoric using

1. Noțiunile de „termen militar" şi „terminologie militară"

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Prezentarea unor aspecte semasiologice privind terminologia militară, indiferent de limba căreia aceasta aparține, trebuie realizată, credem noi, pornind de la definirea noțiunilor de „termen" şi „terminologie", respectiv „termen militar" şi „terminologie militară".

Termenul reprezintă un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte din fondul lexical al unei limbi, cu o anumită semnificație şi cu un caracter specializat, folosit cu funcția sa principală într-un sistem terminologic oarecare. Spre deosebire de cuvintele lexicului comun, termenii au un sens lexical special foarte bine definit într-o arie de folosire la fel de bine definită[1]. Ei aparțin astfel unui limbaj special, creat pentru exprimarea exactă a unor noțiuni speciale şi pentru denumirea unor obiecte speciale. Din lexicul special fac parte cuvintele folosite şi înțelese îndeosebi de reprezentanții unei ştiințe sau ai unei profesii. Ştiințele şi profesiile îşi au termenii lor. Totalitatea termenilor unei ştiințe sau ai unei profesii formează terminologia.

Ion Coteanu consideră că terminologia reprezintă totalitatea cuvintelor speciale de care se servesc ştiința, arta, cercetarea, profesiile, dar şi un grup de cercetători[2]. Există terminologie tehnică, lingvistică, filozofică, matematică, fizică, militară ş.a.m.d.

În ceea ce priveşte termenii militari, trebuie spus că aceştia se deosebesc de cuvintele limbajului comun, deoarece au o destinație precisă şi un uz restrâns, circumscris limbajului militar. Spunem deci că termenul militar este un cuvânt, o îmbinare de cuvinte sau o expresie cu o accepție specifică domeniului militar, caracterizându-se prin unicitatea şi exactitatea sensului. Cu alte cuvinte, toate cuvintele ori sintagmele, care au un sens strict delimitat în cadrul sistemului militar şi servesc la exprimarea unei noțiuni specifice domeniului respectiv, pot fi considerate termeni militari. Utilizate în activitatea militară a unui popor de-a lungul evoluției acestuia, ele formează *terminologia militară* din limba poporului respectiv.

2. Evolutii semantice ale termenilor militari din limba sârbă

Terminologia militară conține noțiuni adunate pe parcursul dezvoltării istorice a domeniului din care face parte, fiind în permanentă schimbare datorită evoluției fenomenului militar şi a factorilor de ordin militar, tehnico-ştiințifici, politici, economici etc. Această schimbare s-a manifestat de-a lungul timpului nu numai la nivelul terminologiei militare, luată în ansamblu, dar şi asupra laturii interne a cuvintelor care o alcătuiesc, respectiv asupra sensului lor.

În funcție de evoluția lor semantică, în cadrul terminologiei militare din limba sârbă distingem patru mari categorii de cuvinte:

- cuvinte care şi-au păstrat vechea semnificație militară;

[1] M. Nistor, *Concepte terminologice*, „Romanoslavica", XL, 2005, EUB, p. 93-99.

[2] I. Coteanu, *Terminologia tehnico-ştiințifică. Aspecte. Probleme*, „Limba română", XXXIX, 1990, 2, p.95, apud Nistor, *op.cit.*, p.96-97.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

- cuvinte care au dobândit cu timpul şi alte semnificaţii militare;
- cuvinte din limbajul uzual terminologizate;
- cuvinte din limbajul militar determinologizate.

Din **prima categorie** au rămas în terminologia militară actuală din limba sârbă cuvinte ca: *bacač* "aruncător"; *barut* "praf de puşcă"; *mač* "spadă", *rat* "război"; *strela* "săgeată"; *štit* "scut"; *vod* "pluton"; *zastava* "drapel" etc. În ceea ce priveşte unii termeni, cum ar fi *mač*, *strela*, *štit* etc., care desemnează arme, mijloace de luptă sau alte noţiuni militare caracteristice unor etape mai vechi ale evoluţiei fenomenului militar, se impun câteva precizări. În mod obişnuit, era de aşteptat ca aceştia să dispară din uz, la fel ca şi obiectele sau noţiunile pe care le desemnau, însă ei au continuat să fie folosiţi în limbajul militar, cu o frecvenţă mai redusă. Termenul *mač* "spadă", de exemplu, se păstrează în denumirile unor ordine sau distincţii militare, cum ar fi: *Orden Karađorđeve zvezde s mačevima* "Ordinul Steaua Karadorde cu Spade". La fel, cuvintele *strela* "săgeată" şi *štit* "scut" sunt utilizate în prezent pentru a desemna vechile arme albe utilizate în variante modernizate de membrii structurilor de cercetare-diversiune (dotate cu arbalete şi săgeţi performante) sau ai forţelor de ordine sau antiteroriste (dotate cu scuturi).

În **a doua categorie** de cuvinte – a celor care au dobândit şi alte semnificaţii militare – se încadrează termeni ca:

nišan = 1. ţintă. 2. înălţător (la armă), foiţa înălţătorului;

karaula = 1. caraulă, turn de pază, turn de observaţie, foişor de pază. 2. pază, gardă, strajă; santinelă, om care face de pază, caraulaş. 3. pichet de grăniceri;

pancir = 1. platoşă, zale, cuirasă; vestă anti-glonţ. 2. (cu valoare atributivă) cu platoşă, cu zale; *pancir košulja* cămaşă cu zale, platoşă. 3. blindaj (la o navă de război). 5. tren blindat;

strelac = 1. arcaş, trăgător cu arcul (arbaleta). 2. militar puşcaş, infanterist dotat cu o armă uşoară de foc;

Observăm din exemplele prezentate că, în majoritatea cazurilor, sensurile multiple ale aceluiaşi termen sunt apropiate, derivând din sensul primar.

Cuvintele terminologizate, care formează **a treia categorie** enunţată mai sus, sunt luate din limbajul uzual pentru a exprima noţiuni din domeniul militar. Întrebuinţate independent (în calitate de cuvinte-termen) ori în cadrul unor termeni compuşi sau al unor frazeologisme, aceste cuvinte au un rol important în îmbogăţirea lexicului militar. Prezentăm în continuare câteva exemple:

Cuvântul şi semnificaţiile sale în limbajul uzual	**Termenul militar, format cu ajutorul cuvântului luat din limbajul uzual, şi semnificaţiile sale**
hladan, -dna, -dno = rece	*hladni rat* = război rece; *hladno oružje* = armă albă.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

veza = 1. legătură. 2. conexiune. 3. relație, raport. 4. (tehn.) legătură, cuplaj, comunicație.	*žične veze* = legături fir (telefonice, telegrafice etc.); *puk veze* = regiment de transmisiuni; *stanica veze* = stație radio; *izviđačke jedinice u vezi* = (sub)unități de cercetare radio.
znak = 1. semn. 2. semnal, alarmă, semn. 3. indiciu, dovadă.	*konvencionalni taktički znak* = semn tactic convențional; *pozivni znak* (radio stanice) = indicativ radio (al stației radio).
zavesa = 1. perdea, stor. 2. cortină.	*dimna zavesa* = perdea de fum; *vatrena zavesa* = val de foc.

Remarcăm că, prin trecerea din limbajul uzual în cel militar (de specialitate), cuvintele terminologizate dobândesc semnificații suplimentare, diferite, mai mult sau mai puțin, de cele avute inițial.

A patra categorie – cea a cuvintelor din limbajul militar determinologizate – este reprezentată de termenii militari intrați în sfera limbajului uzual. În urma trecerii din sistemul terminologic militar în uzul comun, o parte din ei au dobândit semnificații noi, astfel că la semnificația lor militară se mai apelează numai când sunt utilizați ca arhaisme.

În prezent, asemenea termeni se folosesc cu semnificații care nu au acoperire militară. Exemple:

- *barjak* “steag, stindard, drapel“ > (reg.) “stegar la nuntă”. În acest caz, semnificația termenului a evoluat astfel încât acesta nu mai semnifică obiectul, ci agentul unei acțiuni;
- *delija* “1. soldat în trupele de elită ale cavaleriei turceşti; soldat turc. 2. străjer turc” > “1. (reg.) persoană sănătoasă, bine făcută, robustă, chipeşă, arătoasă. 2. (fig.) erou, viteaz”;
- *mundir* “tunică militară” > (reg.) “coajă”. În satele situate de-a lungul fostei granițe militare este foarte populară expresia “Krompir u mundir” (“Cartof în mundir”), cu semnificația “cartof fiert fără a fi decojit”[1];
- *vojvoda* “1. comandant, căpetenie de oşti, voievod. 2. adjunctul comandantului suprem 3. guvernator, voievod. 4. duce. 5. mareşal; feldmareşal” > (folc., reg.) “cavaler de onoare, naş, tarisfat, staroste (la o nuntă)” etc.

Au fost supuşi determinologizării şi termenii militari intrați în onomastică şi toponimie:

antroponimice: *Barjaktarević* < *barjaktar* “stegar” < sb. *barjak/bajrak* (< tc. *bayrak*);

[1] I. Jerković, *Neke nemačke reči iz nekadašnje Vojne granice*, în „Naš jezik”, serie nouă, cartea a IV-a, caietele 3-4, Academia Sârbă de Ştiințe şi Arte, Institutul de limba sârbocroată, Belgrad, 1952, p. 123-125..

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Jurišić < *juriš* "atac, asalt" (< tc. *yürüyüs*);
Katanić < *katana* "1. cavalerist, husar. 2. soldat, catană" (< magh. *katona*);
Oklobdžija < *oklopdžija* "ostaş în zale" < *oklop* "armură, cuirasă";
Šlemović (sb. *šlem* "cască" < germ. *Helm*);

toponimice[1]**:** *Jatagan-mala* < *jatagan* (< tc. *yatagan* "iatagan") + *mála/mâla* (< tc. *mahala* "1. mahala; cartier. 2. uliță");
Kalemegdan < tc. *kali* "fortificat" + tc. *meydan* "câmp, spațiu întins";
Kula < *kula* "1. turn de observare, foişor. 2. castel fortificat" (< tc. *kule*);
Topčider < tc. *topçu* "tunar" + tc. *dâr* "domiciliu, casă";

Transformându-se în antroponimice şi toponimice, termenii militari respectivi şi-au schimbat semnificația păstrându-şi forma sau modificând-o prin sufixare. Ei au contribuit astfel la îmbogățirea fondului antroponimic şi toponimic din limba sârbă reprezentând, totodată, elemente importante care reflectă anumite momente din viața poporului sârb – istorice, sociale, militare, politice etc. – şi care pot contribui la elucidarea unor probleme de lingvistică generală (teoria semnului lingvistic, lexicologie, semasiologie, onomasiologie), de istoria limbii, dialectologie, etimologie etc.

3. Conotația cuvintelor care evocă unul sau mai multe atribute ale referentului

Cuvântul simplu, cuvântul compus, metafora, comparația sau asocierea şi alte figuri de stil evocă unul sau mai multe atribute ale referentului[2]. În terminologia militară aceste atribute sunt încifrate în denumiri date exercițiilor militare, anumitor formațiuni de luptă, armamentelor şi tehnicii de luptă. Este vorba în acest caz despre o categorie aparte de termeni militari, ce conține atât cuvinte vechi păstrate în limbajul militar actual, cât şi cuvinte terminologizate.

Termenul *strela* "săgeată" se regăseşte, astfel, în denumirea unor arme moderne din dotarea armatei sârbe (racheta sol-aer *Strela* "Săgeata", puşca cu lunetă *Crna strela* „Săgeata Neagră" etc.) sugerând, prin semnificația şi, mai ales, prin simbolistica lor, caracteristicile de bază ale armei respective. Denumirea *Crna strela* "Săgeata Neagră",

[1] Cf. Dorin Gămulescu, Mirco Jivkovici, *Dicționar sârbocroat-român (Srpskohrvatsko-rumunski rečnik)*, Bucureşti, Pančevo, Ed. Ştiințifică, Novinsko preduzeće „Libertatea", 1970; Mile Tomić, *Dicționar sârb-român*, vol. I-III, Timişoara, Uniunea Sârbilor din România, 1998-1999; *Rečnik hrvatskoga ili srpskoga jezika (na svijet izdaje)*, vol. 1-97, Jugoslovenska Akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, svesci 1-97, 1880-1976; *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, Srpska Akademija nauka i umjetnosti, Belgrad, Institut za srpskohrvatski jezik, vol. 1-13, 1959-1988; *Harta rutieră a Iugoslaviei* ("Jugoslavija – autokarta"), Institutul pentru geodezie şi fotogrammetrie, Ljubljana, 1985.
[2] Leon Levițchi, *Limba engleză – Manualul traducătorului*, Bucureşti, Ed. Teora, 1994, p.115.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

evocă, de exemplu, viteza, precizia, puterea de penetrare a glonțului tras din respectiva pușcă cu bătaie lungă (sugerate de substantivul *săgeata*) şi eficacitatea armei „aducătoare de moarte" (sugerată de adjectivul *neagră*). O altă armă de producție sârbească – aruncătorul de grenade antitanc „Bumbar" (bondar) – are o denumire ce sugerează „înțepătura" letală făcută în blindajul tancului cu ajutorul ei, prin asociere cu înțepătura insectei cu acelaşi nume. De asemenea, avioane militare din dotarea armatei sârbe – „Ora" (vulturul) şi „Galeb" (pescăruşul) – poartă denumiri care ne trimit cu gândul la trăsăturile păsărilor respective: viteză, altitudine de zbor, capacitate de atac asupra țintei (prăzii) etc., la fel cum denumirea „Kobre" (cobrele) dată unei subunități de forțe speciale sârbe evocă rapiditatea şi eficacitatea cu care acționează membrii acesteia în timpul misiunilor specifice, prin asociere cu atacul unei cobre. În mod asemănător, pentru denumirea unor exerciții militare au fost folosite cuvinte ca *Štit* "scut, pavăză" ori „Skok" „salt înainte", făcându-se apel la semnificația şi simbolistica acestora cu intenția de a sugera capacitatea de apărare şi, respectiv, de ripostă (trecere la contraatac) a formațiunilor de luptă participante în cadrul lor.

Redarea adecvată în limba-țintă a unor asemenea denumiri conotative poate întâmpina dificultăți atunci când este vorba despre termeni polisemantici şi/sau omonimici. Un exemplu în acest sens ar putea fi denumirea exercițiului antiterorist „Plavi put 2004" desfăşurat în comun de armatele sârbă şi română în anul 2004. Dacă în mesaj s-ar spune numai că "Srpske i rumunske specijalne snage su završile vojnu vežbu «Plavi put 2004»", traducătorul român care nu deține alte date privind acest exercițiu ar fi pus în fața unei situații dificile încercând să redea în limba română denumirea lui, cu atât mai mult cu cât cele două cuvinte ale sintagmei respective au semnificații multiple:

- *plav* (adj.) 1. albastru. 2. albastru deschis, bleu, azuriu. 3. vânăt, albastru-închis, bleumarin. 4. blond.

- *put* (subst. masc.) 1. drum, cale, şosea. 2. linie, traseu, rută, cale. 3. (loc de) trecere. 4. cale de acces. 5. linie ferată. 6. (*de obicei la pl., anat.*) căi. 7. călătorie, voiaj, drum. 8. direcție, cale, itinerar. 9. cale de dezvoltare, cale evolutivă. 10. (*fig.*) cale, procedeu, metodă, modalitate, mijloc, mod de rezolvare. 11. fază, etapă de dezvoltare. 12. durată, durabilitate; rezistență; viață. 13. (*cu valoare prepoziționlă*) prin, pe calea; cu ajutorul, prin intermediul.

- *put* (subst. fem.) 1. piele (umană). 2. ten. 3. carne pe corpul uman; trup, corp (omenesc). 4. lascivitate. 5. sentiment, simțământ, simț.

- *put* (prep.) spre, în direcția, la, către.

- *put* (adv.) 1. oară, dată; *zadnji* ~ ultima oară; *ovaj* ~ de această dată. 2. ori; *malo puta* de puține ori; 3. (*cu numerale cardinale de la 1 la 4*) ori; *dvaput* de două ori. 4. ori (*în exprimarea operației matematice de înmulțire fiind înlocuit prin* x *sau •) 2* x *4* sau *2 • 4* doi ori patru.

Fără cunoaşterea unor indicii suficiente privind desfăşurarea exercițiului, traducătorul ar putea crea o serie de variante mai mult sau mai puțin corecte din punct de vedere al semnificației şi al conotației: *Forțele speciale sârbe şi române au încheiat exercițiul „Drum albastru 2004"/ „Calea albastră 2004"/ „Şoseaua albastră 2004"/*

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

„Linia albastră 2004”/ „Traseul albastru 2004”/ „Ruta albastră 2004”/ „Trecere albastră 2004” etc.. Refuzăm să credem că s-ar putea ajunge şi la variante ca: *Ten blond 2004*, *Piele vânătă 2004*, *Corp vânăt 2004* etc., având în vedere semnificaţiile multiple ale celor doi termeni, prezentate mai sus.

Printr-o documentare prealabilă sau prin citirea întregului text din care face parte mesajul, pe lângă informaţia privind denumirea şi perioada desfăşurării exerciţiului – anul 2004 (reieşită din denumirea exerciţiului), traducătorul poate afla date referitoare la locul de desfăşurare, participanţi, scopul, scenariul acestuia etc. Ştiind că exerciţiul a avut la Dunăre, traducătorul român ar înlătura imediat din opţiuni variante ca: *Drum albastru 2004*, *Şoseaua albastră 2004, Ten blond 2004*, *Piele vânătă 2004*, *Corp vânăt 2004* etc., care nu pot fi asociate semantic cu comunicaţia fluvială, optând pentru *Calea albastră 2004*, *Ruta albastră 2004*, *Traseul albastru 2004*, *Trecere albastră 2004*, sau, de ce nu, pentru varianta „înrădăcinată” în memoria multora dintre români – *Magistrala albastră* (numele unui cântec difuzat frecvent pe posturile de radio şi televiziune naţionale, în urmă cu aproximativ 15-20 de ani). În plus, scenariul exerciţiului, vizând anihilarea în comun a unui atac terorist asupra hidrocentralei de la Porţile de Fier I, l-ar determina pe traducător să înlăture din posibilele variante rămase pe cele considerate a fi mai îndepărtate de „subiect”, şi anume: *Magistrala albastră*, *Ruta albastră 2004*, *Traseul albastru 2004* şi *Trecere albastră 2004*. Aceste variante ar fi putut fi adecvate unui alt scenariu de luptă antiteroristă, cum ar fi, de exemplu, unul referitor la anihilarea unei reţele de traficanţi de armament, materiale nucleare, droguri etc. care ar tranzita teritoriile celor două state pe Dunăre (considerată astfel „magistrală”, „rută”, „traseu” sau „trecere”).

În legătură cu încifrarea conotaţiei în denumirile exerciţiilor militare, dorim să prezentăm un caz întâlnit într-un articol de pe Internet, din presa sârbă, în care autorul, referindu-se la un exerciţiu militar al NATO – *Dragon Hammer*, traduce denumirea acestuia prin *Zmajev čekić* (*Ciocanul Dragonului*):

> 10 rogova se mogu pronaći grafički kao «izrasline» na obrisima granice sjeverne Italije […], ali i simbolički (rog = moć, sila - po simbolici Svetog Pisma) kao 10 silnih zemalja učesnica vojnih manevara koji su održani na Jadranu u prvoj polovini 1992. čiji je naziv bio „*Zmajev čekić*” („Dragon Hammer”). Cilj tih manevara bio je da se impresionira i zaplaši živalj ovog područja, u prvom redu Srbi i tada još postojeća JNA (Jugoslovenska narodna armija) koja je intervenisala protiv otcjepljenih republika[1].

> Cele 10 cornuri se pot identifica grafic ca „excrescenţe” pe conturul graniţei de nord a Italiei […], dar şi simbolic (corn = putere, forţă – conform simbolisticii Sfintei Scripturi) ca cele 10 ţări puternice participante la manevrele militare desfăşurate în M. Adriatică la jumătatea

[1] *Proročanstvo – O ratu u Bosni, Republici Srpskoj i Srbiji* (*Prorocire – Despre războiul din Bosnia, Republica Srpska şi Serbia*), „Duhovna izgradnja – Stranica o duhovnosti”, ediţie electronică (www.duhovnaizgradnja.com/stranice/tekstovi/prorocanstva/12pogl.htm.).

BDD-A24138 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

anului 1992, a căror denumire a fost „Dragon Hammer" („Lovitura Dragonului"). Scopul acestor manevre a fost de a impresiona şi intimida populaţia acestei regiuni, în primul rând pe sârbi şi JNA (Armata Populară Iugoslavă), existentă încă pe atunci, care a intervenit împotriva republicilor secesioniste."

Remarcăm că traducătorul sârb a optat în acest caz pentru traducerea literală a numelui de cod al exerciţiului menţionat, procedeu cu care suntem de acord numai în situaţia în care în limba sârbă cuvântul *čekić* „ciocan" ar avea aceeaşi conotaţie – „lovitură", pe care o are, de altfel, şi termenul englezesc *hammer* „ciocan"[1]. În caz contrar, ar fi trebuit ca traducătorul să păstreze denumirea originală (englezească) a exerciţiului – *Dragon Hammer*, prezentând în paranteză varianta „descifrată" a acesteia – *Zmajev udarac* „Lovitura Dragonului" pentru a evidenţia ceea ce au dorit, de fapt, şi planificatorii scenariului exerciţiului NATO respectiv, când i-au dat această denumire. Atunci când au stabilit denumirea exerciţiului, aceştia s-au gândit în primul rând la scenariu, care prevedea o „lovitură" dură, sporită de forţa şi hotărârea celui care întreprinde această acţiune (dragonul), sugerând astfel puterea atacului sau ripostei date „adversarului" de către forţele participante la exerciţiu.

Ne interesează însă modul în care această denumire trebuie tradusă din limba sârbă în limba română, considerând că traducătorul român nu are la dispoziţie şi varianta englezească, care i-ar facilita, prin comparaţie, descifrarea conotaţiei şi identificarea unui echivalent românesc adecvat şi pentru care ar trebui să se opteze dacă este vorba despre un exerciţiu militar internaţional.

Într-o astfel de situaţie, traducătorul este pus în situaţia de a se concentra asupra găsirii de echivalenţe formale care să „păstreze" sensul semantic al textului independent de context, în dauna valorii comunicative furnizate de acesta şi posibilitatea de a găsi echivalenţe funcţionale care să „păstreze" valoarea comunicativă pe care o dă contextul, în dauna sensului semantic independent de context. Altfel spus, traducătorul trebuie să aleagă între echivalenţele la nivelul cuvintelor (a traduce cuvânt cu cuvânt – traducere literală) şi echivalenţele la nivelul înţelesului (traducere liberă)[2].

Optând pentru prima variantă şi redând în limba română denumirea exerciţiului respectiv prin *Ciocanul Dragonului*, traducătorul ar putea fi apostrofat pentru „urâţenia" unei traduceri „loiale"; dacă va alege a doua variantă – *Lovitura Dragonului*, ar putea fi criticat pentru lipsa de „acurateţe" a unei traduceri „frumoase"[3]. Precizăm însă că, în cazul textelor cu caracter militar, ceea ce este important este motivul, scopul pentru care se realizează traducerea, şi mai puţin trăsăturile caracteristice ale textului respectiv. De aceea, apreciem că este de preferat a se opta pentru varianta care să satisfacă cel mai bine nevoia de informare a receptorului, şi anume cea de-a doua variantă („Lovitura

[1] Cf. Leon Levițchi, *Dicționar englez-român*, Ed. 100+1 GRAMAR, Bucureşti, 2002, *s.v. hammer*.
[2] Roger T. Bell, *Teoria şi practica traducerii*, Bucureşti, Ed. POLIROM, 2000, p. 25.
[3] *Idem*.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Dragonului"), care să fie redată în paranteză după denumirea sârbească a exercițiului respectiv – *Zmajev čekić*.

Subliniem aici că o trăsătură de bază a traducerilor militare este *acceptabilitatea* (având în centru receptorul), respectiv capacitatea lor de a fi acceptate ca atare pentru a putea fi utilizate în procesul interactiv al comunicării. Această trăsătură se află în relație de reciprocitate cu o alta – *intenționalitatea* (având în centru emițătorul), care impune traducătorului să-şi creeze produsul în mod intenționat, cu un anumit scop (acela de a oferi sau de a cere informații, bunuri, servicii etc.) pe care receptorul trebuie să îl recunoască şi să îl accepte ca atare[1].

4. Semnificația metaforică a termenilor militari

Limbajul militar, ca orice limbaj ştiințific, este diferit de cel artistic care are datoria de a zugrăvi nu obiectul ci efectul pe care îl produce. Lingviştii au sesizat, însă, ca fenomen generalizat pe mapamond funcționalizarea politică, sportivă dar şi economică a metaforicii militare[2], ceea ce a dus la utilizarea tot mai frecventă a lexicului militar mai ales în domeniul politic unde este folosit pentru forța sa de expresie.

Termeni şi expresii din domeniul militar sunt folosiți în discursul politic, sportiv şi economic cu intenția de a conferi relatării un plus de plasticitate, de a o dinamiza şi de a atrage atenția asupra textului printr-o potențare a conținutului cuvântului. Exemplificăm astfel:

a) Pentru domeniul politic:

a.1. Premijer Srbije Vojislav Koštunica izjavio je da će vladajuća koalicija razmotriti pitanje zajedničkog predsedničkog kandidata (*Dnevnik, www.dnevnik.co.yu, 03.04.2004)/* Premierul Serbiei, Vojislav Koštunica, a declarat că problema candidatului comun la alegerile prezidențiale va fi analizată de către coaliția de guvernământ

a.2. Sledeću vladu će verovatno formirati tri političke *snage (Southeast European Times, www.setimes.com, 03.11.2003)/* (Cele) Trei *forțe* politice vor forma probabil viitorul guvern

b) În domeniul economic:

b.1. Srbiji nedostaje snažna privredna *strategija (Danas, www.danas.co.yu,, 23.08.2004)/* Serbiei îi lipseşte o *strategie* economică puternică

[1] Cf. Bell, *op. cit.*, p. 183.
[2] Mirela Ioniță, *Despre folosirea limbajului militar în politică*, „Spirit militar modern", nr. 2, 1998, p. 17.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

b.2. Kosovo pokreće novu *kampanju* privatizacije *(Southeast European Times, www.setimes.com, 01.12.2005)/* Kosovo lansează o nouă *campanie* de privatizare

b.3. Nemačko udruženje *Linuks Tag* [...] krenulo je u pravni *protivnapad* na grupu SCO. *(Danas, www.danas.co.yu, 23.07.2003)/* Asociația germană *Linux Tag* [...] a trecut la *contraofensivă* juridică împotriva grupului SCO.

b.4. Ministar odbrane Boris Tadić izjavio je u ponedeljak da su državnoj zajednici Srbija i Crna Gora potrebni *strateški* partneri iz sveta u oblasti vojne industrije *(Beta, www.beta.co.yu, 01.12.2003)/* Ministrul apărării, Boris Tadić, a declarat luni că uniunea de state Serbia şi Muntenegru are nevoie de parteneri *strategici* din lume în domeniul industriei militare

c) În domeniul sportiv:

c.1. *Napadači* su im veoma *eksplozivni* i imaju odličnu tehniku. Kovalchuk, Yashin, Afinogenov, Kovalev, Ovechkin su rodjeni *strelci*. Nezaustavljivi su i svaka *odbrambena linija* će imati velike probleme sa ovim momcima.

Sa druge strane, Slovaci imaju bolje golmane, ali je *odbrana* Slovaka njihova najslabija karika. […] Mogu reći samo reči hvale za slovački *napad*, ali mi Rusi deluju mnogo jače kao celina! *(www.betadviceforum.net, 02.05.2005)/* Atacanții lor sunt foarte explozivi şi au o tehnică deosebită. Kovalchuk, Yashin, Afinogenov, Kovalev, Ovechkin sunt *trăgători* înnăscuți. Sunt de neoprit şi orice *linie de apărare* va avea probleme mari cu acești băieți.

Pe de altă parte, slovacii au portari mai buni, dar *apărarea* este cea mai slabă verigă a lor. […] Pot spune numai cuvinte de laudă despre *atacul* slovac, dar, după mine, rușii acționează mult mai puternic per ansamblu!

c.2. U potpuno neravnopravnom meču Mornar je *pružao otpor* samo u uvodnoj četvrtini *(B92, www.b92.net, 15.04.2006)/* Într-un meci total inegal, echipa „Mornar" (Marinarul) *a opus rezistență* numai în primul sfert

c.3. Kjevo i Lacio *su nastavili borbu* za Kup UEFA novim *pobedama (B92, www.b92.net, 15.04.2006)/* Chievo şi Lazio *au continuat lupta* pentru Cupa UEFA cu noi *victorii*.

c.4. Čelsi je potpuno *ugušio protivnika*. Gosti su imali samo dva pokušaja da *ugroze* gol *protivnika*, a u prvom [...] Lampard i Krespo *izbacili* su kompletnu *odbranu* Boltona *(B92, www.b92.net, 15.04.2006)/* Chelsea şi-a *sufocat* complet *adversarul*. Oaspeții au avut numai două *tentative* de a amenința poarta adversarului, iar în prima [...] Lampard şi Crespo au sfărâmat complet apărarea echipei Bolton.

Prin utilizarea unor termeni ca *vladajuća koalicija* (coaliția de guvernământ), *političke snage* (forțe politice), *strateški partneri* (parteneri strategici), *odbrambena linija* (linia de apărare) etc. se promovează ideea de efective uniformizate şi organizate

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

riguros, angajate în acțiuni comune în scopul obținerii victoriei ori succesului propriu, respectiv al înfrângerii adversarului politic sau economic. Totodată, termeni ca *privredna strategija* (strategia economică), *kampanja privatizacije* (campania de privatizare), *pravni protivnapad* (contraofensivă juridică), *napad* (atacul), *odbrana* (apărarea) etc. încearcă să dea senzația de organizare la un nivel superior şi să creeze iluzia unui câmp de luptă pe care evoluează forțele politice, economice sau sportivii. Acțiunile întreprinse de aceste forțe sunt dinamizate prin utilizarea unor sintagme ca: *nastaviti borbu* (a continua lupta), *izbaciti odbranu* (a sfărâma apărarea), *pružiti otpor* (a opune rezistență), *ugušiti protivnika* (a sufoca adversarul) etc. Asemenea sintagme provenite din vocabularul de instrucție tactică parafrazează în parte autoritatea limbajului de comandă, în intenția de a dinamiza stilul.

Preluarea termenilor militari în cele trei domenii amintite se realizează prin intermediul unui proces de metaforizare, ce conferă termenilor respectivi conotații diverse. Între autor şi cititor se creează o complicitate bazată pe apelul la un cod comun.

Pătrunderea limbajului militar şi a termenilor specifici în domenii extramilitare a fost pusă de unii sociologi pe seama obligativității serviciului militar[1]. Apreciem însă că şi în continuare, în pofida renunțării la această obligativitate de către armata sârbă, utilizarea metaforică a termenilor militari în domenii diferite celui militar va fi un fenomen cel puțin la fel de manifest.

5. Semnificația termenilor militari – propoziții eliptice

Terminologia militară operează cu o serie de termeni care, individual sau în sintagme, stau la baza unor propoziții eliptice. În astfel de cazuri, semnificația dobândită de termenii respectivi diferă de semnificația lor de bază, iar ea nu poate fi percepută decât dacă se identifică fenomenele lingvistice care au loc la nivelul propozițiilor eliptice pe care aceştia le constituie, cum ar fi: absența subiectelor, predicatelor, complementelor directe, trunchierea şi unirea cuvintelor în rostire, accentuarea fonologică, intonația, lungirea silabelor (a vocalelor), pauza în rostire etc.

Exprimarea eliptică reprezintă o caracteristică a limbajului militar, întâlnindu-se mai ales în formularea comenzilor militare. Comanda în armată reprezintă o exprimare a voinței şi deciziei comandantului (superiorului), materializată cu ajutorul unor formule şi expresii precise, clare şi scurte, adeseori stabilite prin regulamentele militare, cu scopul executării diverselor mişcări, deplasări sau acțiuni ale militarilor sau formațiunilor din care aceştia fac parte şi al întrebuințării armamentului şi echipamentului militar în mod rapid, oportun şi eficace. Prezentăm în continuare câteva astfel de comenzi militare – propoziții eliptice[2]:

[1] Ioniță, *op. cit.*, p. 17.

[2] Pentru exemplele prezentate aici, vezi: Mihailo Stevanović, *Rečenice bez razvijenih glavnih delova*, „Naš jezik", serie nouă, cartea a IX-a, caietele 1-2, Academia Sârbă de Ştiințe, Institutul pentru limba sârbă, Belgrad, 1960, p.14-22; Živojin Stanojčić, *Jedna vrsta nepotpunih rečenica*

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

– U vrstu! Alinierea!
– Ravnaj se! V-aliniați!
– Mirno! Drepți!
– Pozdrav na desno (na levo)! Pentru onor spre dreapta (stânga)!
– Na mestu voljno! Pe loc repaus!
– Voljno!Rupeți rândurile!
– Napolje! Afară, fuga, marş!
– Lozinka! Parola!
– Odziv! Răspunsul (la parolă)!
– K nozi! La picior arm'!
– K oružju! La arme!
– Na oružje! Luați armele!
– U strelce! În lanț de trăgători!
– Na gotovs! Încărcați! /Armați!

Majoritatea acestor comenzi sunt reprezentate de propoziții eliptice a căror structură este suficientă unui militar pentru a-i asigura înțelegerea întregului conținut.

Comenzile militare – propoziții eliptice au anumite trăsături funcționale: în ele se manifestă nevoia de economie în rostire. Omiterea unor elemente care se subînțeleg sau care nu sunt absolut necesare pentru înțelesul comunicării se economiseşte timp şi efort – element important în situațiile de luptă şi instrucție, în care este nevoie ca receptorilor (subordonaților) să le fie transmise informațiile necesare cât mai rapid şi mai uşor.

Exprimarea eliptică se caracterizează prin comprimarea, respectiv reducerea comunicării la elementele strict necesare. Această comunicare asigură impresionabilitate, expresivitate şi convingere. Pe de altă parte, prin această exprimare comprimată se pot obține efectele funcționale scontate bazate pe un ritm rapid, alert: vitalitate, dinamism, hotărâre, sincronizare etc. Adăugăm faptul că, în obținerea acestor efecte, un rol semnificativ îl au, mai ales, intonația, pauzele şi ritmul care însoțesc rostirea unei astfel de propoziții eliptice.

În exemplele: *Pucaj!/ Pali! (Foc!)* şi *U strelce! (În lanț de trăgători!)* se exprimă câte o comandă, respectiv: *Pucaj!/ Pali!* semnifică *Deschide (Deschideți) focul!, Execută (Executați) foc!, Trage (Trageți)!*, în timp ce *U strelce!* Semnifică

---

kod savremenih pisaca, „Naš jezik", serie nouă, cartea a X-a, caietele 1-2, Academia Sârbă de Științe, Institutul pentru limba sârbă, Belgrad, 1960, p.28-37; Radovanovitch, Obrenovitch [sic], *Conversațiuni româno-jugoslave cu gramatică – dicționar şi expresiuni technice militare (Konverzacija jugoslovensko-rumunska sa gramatikom – rečnikom i vojničkim tehničkim izrazima)*, ediția I (I. izdanje), Tipografia Românească S.A. Ploeşti, 1937; Dorin Gămulescu, Mirco Jivkovici, *Dicționar sârbocroat-român (Srpskohrvatsko-rumunski rečnik/ SHRR)*, Bucureşti, Pančevo, Ed. Ştiințifică, Novinsko preduzeće „Libertatea", 1970; Ranko Jovanović, Laza Atanacković, *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika (SR)*, Matica Srpska, 1980; *DSR*.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Desfăşuraţi-vă în lanţ de trăgători!, *Formaţi dispozitivul de tragere în lanţ!* etc.[1] Remarcăm că intonaţia deţine un rol major în marcarea propoziţiilor eliptice (comenzilor) exemplificate, reprezentând totodată elementul principal care trimite la semnificaţie.

În funcţie de raportul sintactic, considerat criteriu de bază, propoziţiile eliptice din limba sârbă se împart în două grupe[2]:

- propoziţii fără părţi principale dezvoltate (*rečenice bez razvijenih glavnih delova*);

- enunţuri (*iskazi*) – formate dintr-un singur element.

Primele, ca şi propoziţiile complete, reprezintă unităţi sintactice în care raportul menţionat există, în ele totdeauna punându-se în legătură două elemente (noţiuni) din care unul spune ceva despre celălalt, îl determină pentru un anumit timp. Acestea se deosebesc de propoziţiile complete prin lipsa părţilor principale de propoziţie, a elementelor principale ale sintagmelor predicative sau subiective, dar în ele „schema propoziţiei" este clară, fiind stabilită prin intermediul unui alt indiciu sintactic, cum ar fi intonaţia, situaţia de vorbire sau, în general, o situaţie care stabileşte aceste părţi[3]. Exemplificăm astfel: *Na oružje!*, *K oružju!*, *K nozi!*, *Na gotovs!*, *Pozdrav na desno (na levo)!*, *U strelce!* etc.

Celelalte reprezintă unităţi sintactice în care nu întâlnim şi un raport sintactic, în ele neexistând o legătură între două elemente (noţiuni), dar şi ele exprimă un gând, o dorinţă sau o decizie[4]: *Mirno!*, *Voljno!*, *Lozinka!*, *Odziv!* etc.

Aşa cum reiese din exemplele prezentate, comenzile militare – propoziţii eliptice pot fi constituite din:

a) formule – în cazul propoziţiilor fără părţi principale dezvoltate: *Pozdrav na desno (levo)!*; *Na mestu voljno!* etc.

b) diverse părţi de vorbire – în cazul enunţurilor: *Lozinka!* (substantiv), *Pucaj!* (verb), *Mirno!* (adverb) etc.

Evidenţiem că în timpul rostirii anumitor comenzi militare are loc apocopa anumitor elemente finale sau intermediare ale comenzii, astfel:

- *ravnaj's* < *ravnaj(te) s(e)* în *Na desno ravnaj's!;*

- *gotovs* < *gotov(o)s(t)* în *Na gotovs!* etc.

Acest fenomen de „trunchiere" a cuvintelor are loc, aşa cum precizam anterior, în încercarea de realizare a unor comenzi cât mai scurte, mai comprimate şi mai rapide, al căror scop nu este altul decât obţinerea efectelor scontate: dinamism, sincronizare, hotărâre etc.

Astfel de fenomene care caracterizează comenzile militare constituie elemente de bază pentru înţelegerea semnificaţiei acestora.

---

[1] Stevanović, *op.cit.*, p.14-20; Stanojčić, *op.cit.*, p.36-37.
[2] Stevanović, *op.cit.*, p. 14-15; Stanojčić, *op.cit.*, p.30.
[3] Stanojčić, *op.cit.*, p.30-31; 37.
[4] *Ibidem*, p. 30.

BDD-A24138 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Bibliografie

Lucrări de gramatică, lexicologie, traductologie, stilistică şi istorie a limbii

Bell, T. Roger, *Teoria şi practica traducerii*, Iaşi, Ed. Polirom, 2000

Gămulescu, Dorin, *Srpskohrvatski jezik*, Bucureşti, E.U.B., 1975

Levițchi, Leon, *Limba engleză – Manualul traducătorului*, Bucureşti, Teora, 1994

Lexic comun, lexic specializat [LCLS], sub coord. Angela Bidu-Vrânceanu, Bucureşti, EUB, 2000

Vascenco, Victor, *Probleme de terminologie lingvistică*, Bucureşti, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1975

Studii lingvistice în periodice

Ioniță, Mirela, *Despre folosirea limbajului militar în politică*, „Spirit militar modern", nr. 2, 1998

Jerković, I., *Neke nemačke reči iz nekadašnje Vojne Granice*, „Naš jezik", serie nouă, cartea a IV-a, caietele 3-4, Belgrad, Academia Sârbă de Ştiințe şi Arte, Institutul de limba sârbocroată, 1952

Miclău, Paul, *Dimensiunea semantică în limbaje specializate, Semantică şi semiotică*, coord. Coteanu, Ion, Wald, Lucia, Bucureşti, Ed. Ştiințifică şi Enciclopedică, 1981

Nistor, Mihai, *Concepte terminologice*, „Romanoslavica", XL, 2005, EUB

Popović, Ljubomir, *Rečenice sa eliptičnim predikatom*, „Naš jezik", nova serija, knjiga XVI, sveska 5, Belgrad, Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpskohrvatski jezik, 1967

Stanojčić, Živojin, *Jedna vrsta nepotpunih rečenica kod savremenih pisaca*, „Naš jezik", nova serija, knjiga X, sveske 1-2, Belgrad, Srpska akademija nauka i umetnosti, Institut za srpskohrvatski jezik, 1960

Stevanović, Mihailo, *Rečenice bez razvijenih glavnih delova*, „Naš jezik", serie nouă, cartea a IX-a, caietele 1-2, Belgrad, Academia Sârbă de Ştiințe, Institutul pentru limba sârbă, 1960

Lucrări lexicografice

Gămulescu, Dorin, Jivkovici, Mirco, *Dicționar sârbocroat-român,* Bucureşti, Pančevo, Ed. Ştiințifică, Novinsko preduzeće „Libertatea", 1970

Jovanović, Ranko, Atanacković, Laza, *Sistematski rečnik srpskohrvatskoga jezika*, Matica Srpska, 1980

Levițchi, Ion, *Dicționar englez-român*, Bucureşti, Ed. 100+1 GRAMAR, 2002

Radovanovitch, Obrenovitch [sic], *Conversațiuni româno-jugoslave cu gramatică – dicționar şi expresiuni technice militare (Konverzacija jugoslovensko-rumunska sa gramatikom – rečnikom i vojničkim tehničkim izrazima)*, ediția I (I. izdanje), Tipografia Românească S.A. Ploeşti, 1937

BDD-A24138 © 2011 Editura Universității din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)

Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika, Srpska Akademija nauka i umjetnosti [SANU], Belgrad, Institut za srpskohrvatski jezik, vol. 1-13, 1959-1988

Tomić, Mile, *Dicţionar sârb-român*, vol. I-III, Timişoara, Uniunea Sârbilor din România, 1998-1999

Vojna enciklopedija, drugo izdanje, vol. I-XI, Belgrad, Izdanje Redakcije vojne enciklopedije, 1970

Lucrări generale

Proročanstvo - O ratu u Bosni, Republici Srpskoj i Srbiji, „Duhovna izgradnja", ediție electronică (www.duhovnaizgradnja.com /stranice/tekstovi/prorocanstva/12pogl.htm).

BDD-A24138 © 2011 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.25 (2026-11-07 19:48:46 UTC)